

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЛИЖНОГО СПОРТУ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Загальна історія лижного спорту умовно поділяється на древній період (до нашої ери – поява і початкове використання лиж), доспортивний період (перша середина XIX ст.- використання лиж в трудовій і військовій діяльності), спортивний період (з середини XIX ст.- становлення і розвиток лижного спорту), які тісно пов'язані між собою і в історичному палані витікають один із другого.

Поява лиж була зумовлена потребою людини добувати їжу зимою. Є кілька версій винаходу людиною лиж. Але дві з них найбільш достовірні. Древня людина, полюючи на звіра по глибокому снігу, наступивши на гілку, кору, тріску, відчувала полегшення в пересуванні. Це дало поштовх мисливцю прикріплювати ці предмети до ніг. Древня людина, рятуючи ступні від холоду, обкутувала їх шкірою вбитого звіра, що збільшувало площу опори і зменшувало провалення в сніг.

Перші лижі були ступаючі. Нижня частина лижі в процесі пересування відшліфовувалась і на спусках проковзувала, що дало поштовх для створення ковзких лиж. Подальше удосконалення лиж розвивалось по трьох напрямках: в зоні густого лісу, де сніг рихлий, розвивались і удосконалювались ступаючі лижі; в зоні рідкого лісу, де сніг середньої щільності, розвивались і удосконалювались короткі і широкі криві лижі; в зоні рідкого лісу і безлісся, де міцний наст, отримали розвиток більш вузькі і довгі ковзкі лижі.

На Русі лижі широко застосовувались не лише в повсякденній діяльності людей, а й для розваг під час зимових свят. Тут уже можна було побачити прообраз лижних змагань- біг на лижах наввипередки і спуски з крутих схилів. Лижний інвентар в основному привозили із Фінляндії і Швеції. Це були гоночні лижі типу «Ідеал», «Хаановесі»- вузькі порівняно легкі, три – три з половиною метри завдовжки. Ремінцеві кріплення знаходились посередині лижі. На ноги надівались м'які черевики із загнутими носками. Вони прикріплювались до ноги широкою міцною стрічкою шириною 5-6 см. Вузькі брюки, светр, шапочка – такий був верхній одяг лижника.

Зростання політичної свідомості і активності трудящих примусило царський уряд на пошуки засобів для відволікання їх від революційної боротьби. Тому в кінці 90-х років він дозволив організовувати спортивні товариства і клуби. У статусі клубу вказувалося, що його членами не можуть бути особи жіночої статі, вихованці навчальних закладів і професіональні лижники, якими вважалися всі, хто їздив на лижах публічно за гроші, а також ті хто займався фізичною працею. Із зростанням популярності таких клубів у Росії, незабаром такий же лижний клуб був створений і на Україні, зокрема Харкові. Але для широких мас населення клуб був зачинений, бо потрібно було робити значні грошові внески.

Перша першість України з лижних гонок відбулась в м.Харкові у 1927 р., а в 1934 р.- з стрибків з трампліна, лижному двоборству і слалому.

Аналізуючи доступні архівні матеріали про розвиток лижного спорту на Чернігівщині, нам вдалося вияснити, що з 1935 року почали проводитися лижні переходи й агітаційні перегони на лижах, присвячені різним знаменним подіям.

Наприклад, лижний перегон Ніжин-Чернігів (1935 р.) на честь річниці Червоної Армії і ВМФ. Керував цим перегоном Алейніков В.А. Лижна естафета Чернігів-Київ на честь з'їзду Рад України-21 січня 1937 року, а лижний перехід Короп-Київ-Чернігів відбувся 23 лютого 1937 року. В цих змаганнях брала участь одна з найкращих лижниць Таня Соловйова спортивне товариство «Динамо» м. Чернігів.

5-6 березня 1937 року була проведена Спартакіада Чернігівської області. Кращою серед жінок була В. Галич з м. Коропа.

З 1934 року в містах Чернігівської області було побудовано стрибкові трампліни у Чернігові в урочищі «Ялівщина», Прилуках, Ніжині. Це було передумовою рішення Високої Ради з фізичної культури при ЦК СРСР, яка ввела в 1935 році у порядок здачі норм ГПО стрибки на лижах з трампліну і лижний перехід 120 км.

У 1934 році в Чернігові була відкрита комплексна ДЮСШ, до якої входив і відділ лижних перегонів. Лижна команда товариства «Спартак» з Чернігова провела у 1940 році агітпробіг, присвячений річниці Червоної Армії. Під час Великої Вітчизняної війни формувалися лижні загони для боротьби з німецькими загарбниками. Відомі в довоєнні роки лижники- наші земляки Прилина Віктор Григорович з Ніжина, Гордієнко Микола Миколайович з Прилук, Уткін Василь Семенович та інші воювали в лижних загонах на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Після закінчення війни знову відроджуються лижні перегони і лижні кроси. Так, у м. Прилуках було проведено лижний крос, в якому взяли участь 300 чоловік, в с. Кіпті- лижний меморіал Ю. Збанацького, в селищі Михайло-Коцюбинське- на приз відомого юного партизана А. Блажкуна. Всі учасники меморіалів проходили дистанцію 30 км. В ці роки кращою лижницею в області була О. Шашковська.

На честь виборів до Верховної ради СРСР і трьохсотріччя возз'єднання України з Росією у 1951 році в м.Чернігові відбулися обласні змагання з лижних перегонів між командами добровільних спортивних товариств: «Динамо», «Буревісник», «Урожай», «Спартак». На цих змаганнях відзначалися представники команди ДСТ «Спартак» – А. Лаздинь серед жінок, серед чоловіків – В. Іконніков, В. Атрощенко «Урожай», П. Милованов «Динамо», які стали переможцями і призерами. У 50 – ті роки в м. Чернігові проходить ряд республіканських змагань з лижного спорту, в яких бере участь і команда Чернігівської області. В змаганнях з біатлону в гонці патрулів на дистанції 30км третє місце посіла наша команда у складі В. Іконнікова, Л. Гончара, О. Петрова, В. Дорохова.

У змаганнях з лижних гонок основна боротьба проходила між командами м. Києва і Чернігівської області. В естафетному бігу 4 по 5 км серед жінок першою на першому етапі із 16 учасниць передала естафету колгоспниця артілі «Праця» Борзнянського району Олена Кравченко, а команда в цілому виборола II місце.

У ці роки наші земляки А. Лаздинь і Л. Гончар захищали спортивну честь України у складі збірної команди республіки у першості СРСР в м. Свердловську, де взяли участь 300 спортсменів.

У 1975 році в ур.Подусівка (Чернігів) відбувся фінал профспілкового комсомольського лижного кросу області. Кращий час серед дівчат показала Галина Кулак – учениця СШ № 4, серед жінок – Зоя Білозерська – технік машинно – шляхової станції. Майстер ремонтного заводу, один з найсильніших

лижників області В. Іконніков був кращим серед чоловіків на дистанції 10 км, другим – В. Антонов, третім – В. Афанасьєв. У цих змаганнях взяло участь близько 250 спортсменів.

60-ті роки дали поштовх до обов'язкового розвитку на Чернігівщині, як північної області, тільки двох видів лижного спорту – лижних гонок і біатлону. В цей період проходить ряд змагань республіканського і обласного рівнів. Багато спортсменів з лижних гонок виконали нормативи майстра спорту СРСР: А. Лаздинь, Г. Колотовкіна, А. Масленіков, Ф. Примак, В. Колосов і В. Іконніков. Вони також входили до складу збірної команди України і брали участь у чемпіонатах СРСР.

Розвивався і біатлон, яким займалися також і лижники-гонщики, які досягли значних показників у республіканських змаганнях. Біатлоністи того часу – Ю. Пода, А. Масленіков, В. Колосов, О. Прядко, В. Прокопович, Г. Носенко.

Слід відзначити також, що після відкриття у 1966 році факультету фізичного виховання на базі Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка почався новий етап розвитку лижного спорту на Чернігівщині. Кращі спортсмени – лижники, вступаючи на факультет фізичного виховання, продовжували заняття спортом і здобували вищу освіту. Зміцнило свої позиції і СДСТ «Буревісник», де почалась цілеспрямована робота по підготовці спортсменів високого рівня. Щороку стали проводитись Спартакіади педвузів і Універсіади студентської молоді України, де збірні команди нашого інституту постійно займали вищі сходинки п'єдесталу.

Етап розвитку лижного спорту 70 – х років пов'язаний з успіхом виступів лижників – гонщиків, майстрів спорту СРСР – В.Ященко, Л.Єдомахою, В.Осадчим – членами збірної команди України, які зробили вагомий внесок в історію розвитку лижного спорту на Чернігівщині. В. Осадчий 27 разів перемагав на всіх змаганнях республіканського рівня.

Слід відзначити, що за цей період і пізніше на вищі сходинки п'єдесталу пошани Республіканських змагань підіймались: І. Блажко, С. Власенко, В. Власенко, В. Балуба, Н. Ланько, В. Стеценко, Л. Педан, М. Охріменко, Т. Тищенко та інші. Більшість з них виконали нормативи МС СРСР.

У кінці 70 – х років офіційно змінюється зброя біатлоністів – з бойової гвинтівки на малокаліберну. Біатлоніст Ю. Пода вперше з чернігівських спортсменів на чемпіонаті України в 1975 р. виконав норму МС СРСР.

Період 80 – х років пов'язаний з іменем О.Батюка, який вивів Чернігівщину на міжнародний рівень. Увійшовши до складу збірної команди СРСР у 1978 р., він відстоював честь Чернігівщини і Радянського Союзу на міжнародних лижних трасах понад 10 років. У 18 річному віці йому було присвоєно звання МС СРСР, у 21 рік – МСМК, а 22 роки – звання Заслуженого майстра спорту СРСР. Перших вагомих успіхів О.Батюк досяг на чемпіонаті світу 1982 року в Норвегії, де став чемпіоном світу в естафеті 4 x 10 км. При підготовці до Олімпійських ігор у Сараєво він виграв цілий ряд змагань, серед них кубок СРСР, на етапах кубку світу був другим в естафетній гонці і п'ятим на дистанції 15 км. На ХІУ зимових Олімпійських іграх 1984 року у Сараєво (Югославія) у складі збірної команди СРСР в естафетній гонці 4 x 10 км зайняв друге місце. Його особистому тренеру Гусєву В.В. були присвоєні почесні звання Заслуженого тренера УРСР та СРСР. Це перший чернігівський тренер, який відкрив рахунок почесним званням в лижному спорті на Чернігівщині.

У 1986 році, з метою економії державних коштів і упорядкуванню ДСТ було проведено реорганізацію шляхом об'єднання спортивних товариств «Буревісник», «Спартак», «Колос», «Трудові резерви», «Авангард» в єдине спортивне товариство профспілок «Україна». Це мало як позитивний, так і негативний результат. Позитивні сторони – економія державних коштів, упорядкування державних структур, ліквідація поділу спортсмена між товариствами у зв'язку зі зміною роботи, навчання, місця проживання. Негативні сторони – зникла масовість заняття спортом і його розвитку у трудових колективах, скоротилась кількість змагань різного рангу, зменшилось фінансування. З моменту об'єднання добровільних спортивних товариств у єдине основна робота з розвитку лижного спорту почала базуватися на базі СДЮШОР з лижного спорту в м.Чернігові (ур.Яцево), яка була побудована завдяки успіхам О.Батюка і до якої входять: лижероллерна траса довжиною 5 км, стрільбище для біатлону, готель та інше. Завдяки ініціативі тренерів та викладачів, ентузіастів вдалося зберегти осередки, на яких базуються спортсмени і тренери. Це ДЮСШ № 1, ДЮСШ «Промбуд» м.Чернігів, містах. Прилуки, Бахмач, Корюківка, селах Халявин, Киселівка Чернігівського району.

Кінець 80 – х початок 90 – х років характерний тим, що значно знизився рівень масовості розвитку лижного спорту не тільки на Чернігівщині, але й в Україні в цілому, що зумовлено розвалом тодішнього суспільства. Заключні 90–ті роки стали найбільш суттєвими для чернігівських спортсменів у досягненні високих спортивних результатів на міжнародній арені. Після проголошення у 1992 році незалежної держави, Україна отримала свій статус і почала виступати своєю командою під жовто-блакитним прапором. Певні успіхи вже були у лютому 1993 року у біатлоністів, де на чемпіонаті світу серед юніорів у м. Рупольдингу вони зайняли 4 місце. Це вихованці М. Зоца – Ніна Лемеш, Любов Лещенко. На XVII зимових Олімпійських іграх 1994 року в м. Ліллекхаммері (Норвегія), в спринтерській гонці з біатлону бронзову медаль одержала прилучанка Валентина Цербе. За це досягнення їй було присвоєно почесне звання Заслуженого майстра спорту України, а її тренерам О. Прядку, М. Зоцу – почесні звання Заслужений тренер України. Олімпійська нагорода Валентини Цербе сприяла піднесенню спортивного духу наших лижників, активізувала заняття цим видом спорту.

Відзначились і чернігівські лижники: майстри спорту О. Заровний, О. Ващенко, О. Отрошко, які стали призерами всесвітньої зимової Універсіади в Іспанії у 1995 році, були призерами і переможцями змагань кубку світу на лижероллерах, брали участь у змаганнях етапів кубку світу і чемпіонатів світу. А В. Сторожку було присвоєно звання МСМК за успішний виступ на міжнародних змаганнях у Туреччині. Треба згадати і про Р. Мосціпана, Л. Лещенко, Ж. Кузьмшину, Н. Стінкову, О. Хвостенко з біатлону, М. Кузьменка з лижних гонок, які представляли Чернігівщину на міжнародній арені.

Біатлоністка Валентина Цербе знову досягла успіхів у етапах кубку світу 1995-96 роках, де була призеркою. Підтримала її почин і Н.Лемеш, яка була двічі другою на чемпіонаті Європи 1995 році і на чемпіонаті світу 1996 року, за що їй було присвоєно звання Заслужений майстер спорту України, а її другому тренеру Пеньковцю В.І. – Заслужений тренер України.

Відзначились також і молоді біатлоністи на молодіжному чемпіонаті світу у Фінляндії. Це Оксана Хвостенко, яка здобула двічі срібну нагороду, а Андрій Дериземля став чемпіоном світу у 1996 році.

У 1997 році збірна команда Чернігівської області з біатлону вперше в історії України одержала перемогу на другій зимовій спартакіаді України, а команда з лижних гонок зайняла друге місце.

Чернігівська область підготувала до участі у XVIII зимових Олімпійських іграх 1998 року у м. Ногано (Японія) шість спортсменів: О. Заровний, В. Цербе-Несіна, Н. Лемеш, Р. Лисенко, В. Деркач, А. Дериземля. На параді відкриття зимових Олімпійських ігор команда України була представлена 56 спортсменами з різних зимових видів спорту і прапороносцем української делегації був чернігівець, біатлоніст Андрій Дериземля. На превеликий жаль, виступ чернігівців був не зовсім вдалим.

У зв'язку з 60-річчям і за плідний внесок в підготовку висококваліфікованих спортсменів тренеру чернігівської СДЮШОР з лижного спорту Примаку Ф.М. в 1998 році було присвоєно почесне звання Заслужений тренер України.

Незважаючи на економічні труднощі в країні і на те що, лижний спорт потребує значних матеріальних витрат, сьогодні тренери-ентузіасти натхненно працюють над пошуком талановитих, обдарованих дітей, щоб прапор України завжди майорів разом зі сходженням на п'єдестал пошани світового рівня наших спортсменів, як це було вже не один раз. І це знову підтвердили чернігівські біатлоністи у 1999 році на етапах кубка світу: Н. Лемеш, А. Дериземля стали призерами цих змагань, а О. Хвостенко - бронзовою призеркою чемпіонату Європи і всесвітньої зимової Універсіади, а лижник О.Заровний- переможцем міжнародних змагань в м. Мурманську. Ці досягнення стали підставою для присвоєння їм спортивного звання МСМК.

За весь минулий період розвитку лижного спорту в Чернігівській області підготовлено: з лижних гонок – ЗМС-1; МСМК-3; МС-23, з біатлону –ЗМС-2; МСМК-2; МС-18.